

Полевікова, О.Б. Активізація словника молодшого школяра [Текст] / О.Б. Полевікова // Проблеми та перспективи розвитку ринку освітніх послуг: регіональний аспект : матер. міжвузівської наук.-практ. конф. (м.Армянськ, 24-26 березня 2011 р.) / Кримський гуманіт. ун-т (м. Ялта). Філія КГУ у м. Армянську. – Ялта, РВВ КГУ, 2011. – С. 190-192.

УДК 372.31

АКТИВІЗАЦІЯ СЛОВНИКА МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

*Полевікова О.Б., кандидат педагогічних наук,
доцент, завідувач кафедри дошкільної освіти,
Херсонський державний університет*

Постановка проблеми. Сучасні шкільні програми з української мови актуалізують широке поле питань, пов'язаних із вивченням лексики української мови як системного явища, через значні труднощі, з якими стикаються учні старших класів, оволодіваючи лексичними поняттями.

Аналіз останніх досліджень. Проблема розвитку словника молодших школярів розглядалася науковцями різнопланово: в лінгвістичному (Булаховський Л.А., Горпинич В.О., Ковалик І.І, Плющ М.Я., Русанівський В.М. та ін.), психологічному (Виготський Л.С., Гальперін П.Я., Ельконін Д.Б., Леонтьєв О.О. та ін.), психофізіологічному (Кольцова М.М., Красногорський М.І., Павлов І.П. та ін.), лінгводидактичному (Арушанова А.Г., Вашуленко М.С., Рамзаєва Т.Г., Потоцька Т.Ф., Хорошковська О.Н. та ін.) аспектах.

Натомість зауважимо, що вчені одностайні у визначенні причин бідності словника дітей, відсутності в активному мовленні образної лексики.

Мета статті: обґрунтувати особливості активізації словника молодшого школяра у практичному та теоретичному аспектах.

Основний зміст. Розвивати мову дітей – означає систематично працювати над її змістом, послідовно вчити дітей побудові речень, вдумливого вибору підходящого слова та його форми, постійно працювати над грамотним оформленням думок.

Етапи словникової роботи можна представити так: 1) семантизація слова, 2) актуалізація слова: 3) використання слова в мовленні.

Активізація словника – одне з найважливіших напрямів словникової роботи на уроках, тому завдання вчителя – допомогти учням оволодіти сполучуваністю і сферою застосування пасивних слів, щоб перевести їх в активний словниковий запас учня. Слово вважається активізованим, якщо учень використовував його хоча б один раз у переказах, оповіданнях, діалогах, листах, творах і т.д. Володіння словом має на увазі знання його семантики, сполучуваності та сфери вживання.

Пояснення слова – це лише перший етап у процесі збагачення словника учнів. Для того щоб слово стало для учня «своїм», тобто увійшло в активний словник, потрібна велика робота. Досвід роботи з розвитку мовлення підказує, що шаблон і стихійність тут неприпустимі. Потрібна послідовна, гнучка, постійна робота над словом, яка планується на кожен урок.

Чим більшою кількістю аналізаторів сприймається слово, тим воно міцніше запам'ятовується дітьми. Тому потрібно кожне слово провести через свідомість школяра кілька разів і в різних контекстах, щоб активну участь у засвоєнні слова приймали і зір, і слух, і рука, і пам'ять, і, звичайно, свідомість.

З метою активізації словника роботу можна представити у вигляді таких основних етапів.

1. Тлумачення слова за допомогою одного або декількох прийомів:

а) контексту;

б) підбору синоніма чи антоніма;

в) фрази, що налічує вже відоме однокореневе слово;

г) описового звороту.

2. Читання і запис слова (робота над орфоепією й орфографією).

3. Робота над зразками вживання слова (готовими словосполученнями і реченнями).

Учитель знайомить дітей з готовими словосполученнями і реченнями, що включають в себе досліджувані слова. Деякі з них можуть бути записані під диктовку.

4. Робота над семантичними зв'язками слова.

Вправи, які вчать дітей виділяти і засвоювати парадигматичні зв'язки слів, сприяють збагаченню їхнього словника. Такі вправи виробляють вміння вибирати потрібне слово, точно передавати зміст висловлювання, розуміти відтінки значення, а також розвивають мову на основі об'єктивно існуючих в лексиці зв'язків між словами.

У роботі над обраною тематичною групою можливі два шляхи, що ведуть до збагачення словника молодших школярів необхідною лексикою: по-перше, запровадження слів певної тематичної групи у вправи підручника, по-друге, введення додаткових завдань із відібраною лексикою у процесі уроку.

«Користуючись назвами ознак предметів, назвами дій, можна запропонувати дітям виконання ряду словниково-логічних вправ, в основі яких лежать розумові дії зіставлення і протиставлення, вилучення «зайвого», продовження логічних рядів, всебічної характеристики добре знайомих предметів, явищ тощо. Такі вправи розвивають мовленнєвий слух, вчать розрізняти значення почутих слів, активізують пасивний словниковий запас [1, с. 67]». Наведемо приклади таких вправ.

Гра «Відгадай предмет за дією»:

1. Світить, сходить, гріє, заховалось, зайшло, зійшло ... *сонечко*.

2. Вчаться, сидять, слухають, відповідають, розповідають ... *учні*.

3. Бігають, купаються, загоряють, пірнають, плавають ... *діти*.

- А чи можна останні слова-дії сказати про *каченьят*? Яке слово зайве? (*загоряють*).

Гра «Зайве слово». Послухайте ланцюжок слів, знайдіть зайве слово, поставте до нього запитання, обґрунтуйте свою відповідь.

1. Корова, свиня, заєць(**хто?** – *дика тварина*), вівця.

2. Стіл, диван, шафа, чайник (**що?** – *посуд, а не меблі*), ліжко.

3. Сукня, спідниця, черевики (**що?** – *взуття, а не верхній одяг*), халат.

Гра «Добери ознаку»:

Зірка (**яка?**) *блискуча, велика, величезна, гаряча, діамантова, дрібна, жовта, зелена, золота, голуба, кришталева, мала, маленька, мерехтлива,*

осяйна, перлиста, повна, погасла, прозора, промениста, рубінова, світла, срібляста, срібна, тріпотлива, холодна, червона, чиста, яскрава, ясна.

Гра «Назви одним словом»:

Шафа, диван, стілець, стіл — меблі;
комар, метелик, жук, мураха — комахи;
барвінок, фіалка, троянда, мак — квіти;
горобець, перепілка, зозуля, чиж — птахи;

Висновки. Таким чином, активізація словника молодших школярів – застосування дітьми лексичних засобів у різних мовленнєвих ситуаціях – відбувається за умови уточнення значення слів та закріплення способів їх відтворення на практиці.

Література:

1. Вашуленко М.С. Українська мова і мовлення в початковій школі: Метод. посіб. – К.: Освіта, 2006. – 268 с.
2. Методика навчання української мови в початковій школі: навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За наук. ред. М. С. Вашуленка. - К.: Літера ЛТД, 2011. - 364 с.

Автор статті обґрунтовує особливості активізації словника молодшого школяра у практичному та теоретичному аспектах: визначає етапи словникової роботи, наводить приклади вправ.

Автор статьи обосновывает особенности активизации словаря младшего школьника в практическом и теоретическом аспектах: определяет этапы словарной работы, приводит примеры упражнений.

The article substantiates the activation dictionary features primary school pupils in a practical and theoretical aspects: the dictionary defines the stages of work, gives examples of exercises.

